

Ulduz Qəhrəmanova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
E-mail: ulduzkahraman1@gmail.com

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

Xülasə: Hər bir dahi liderin xalqına sədaqəti və məhəbbəti mənsub olduğu xalqın tarixinə, ədəbiyyatına, dilinə olan məhəbbətindən, sevgisindən doğur. Bu fenomen şəxsiyyətlərdən biri Azərbaycan xalqının və ədəbiyyatının tarixində şərəfli yer tutan böyük rəhbər xadimi Heydər Əliyevdir. Bu dahi insan Azərbaycan xalqının və ədəbiyyatının inkişafına müstəsna təsir göstərmişdir. Belə ki Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyatının “baş inkişaf planı”nı hazırlayıb həyata keçirmişdir. Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə mədəniyyətin elə bir sahəsi olmamışdır ki, həmin sahəyə müdrik münasibətini ifadə etməmiş olsun. Məsələn: memarlıq, kino, teatr, musiqi, ifaçılıq sənəti və s. Dahi lider mədəniyyətin bu sahələrinə həmişə milli təəssübkeşlik və vətənpərvərlik mövqeyindən yanaşmışdır.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, ədəbiyyat, Azərbaycan ədəbiyyatı, sovet dövrü ədəbiyyat, müstəqillik dövrü ədəbiyyat

Məlumdur ki, hər bir ədəbiyyatı yaşadan və inkişaf etdirən onun mənsubu olduğu xalqdır. Ədəbiyyatın yüksək zirvələrə qalxaraq beynəlxalq nüfuz qazanması, xalqın böyük övladlarının adı, şəxsiyyəti, fenomenal fəaliyyəti ilə bağlıdır. Hər bir dahi liderin xalqına sədaqəti və məhəbbəti mənsub olduğu xalqın tarixinə, ədəbiyyatına, dilinə olan məhəbbətindən, sevgisindən doğur. Bu fenomen şəxsiyyətlərdən biri Azərbaycan xalqının və ədəbiyyatının tarixində şərəfli yer tutan böyük rəhbər xadimi Heydər Əliyevdir. Bu dahi insan Azərbaycan xalqının və ədəbiyyatının inkişafına müstəsna təsir göstərmişdir. Belə ki Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyatının “baş inkişaf planı”nı hazırlayıb həyata keçirmişdir.

Heydər Əliyevə görə, əsl görkəmli əsərlərin yaradılması sənətkardan böyük istedadla yanaşı həm də ardıcıl, gərgin çalışmağı, geniş həyat materialını toplayıb dərinlən dərk etməyi tələb edir. H.Əliyev deyirdi ki, əsl sənət əsəri odur ki, sənətkar burada hər şeydən əvvəl özünü ifadə etsin. Sənətkara sifariş mövzu vermək olmaz. Mövzu seçmək sənətkarın öz işidir, sənətkarın istedadına məxsusdur. Bu məsələ ilə bağlı Heydər Əliyev Azərbaycan yazıçılarının X qurultayında sənətkarlara bildirmişdir: “...Siz tam sərbəstsiniz, azadsınız və sərbəstlik, azadlıq şəraitində nə cür istəyirsinizsə, o cür yazın. Hansı mövzunu götürürsünüz, götürün, sizin öz işinizdir. Dövlət bu işlərə qarışmayacaqdır. Mən bunu sizə qətiyyətlə deyirəm” (5, s.81). Məlumdur ki, Sovet dövrü ədəbiyyatında yaradıcı adamlar üçün yaradıcılıq azadlığı adlı bir məfhum yox idi. Yaradıcılıq işi üçün seçilən mövzu sifariş xarakterli mövzular idi.

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə mədəniyyətin elə bir sahəsi olmamışdır ki, həmin sahəyə müdrik münasibətini ifadə etməmiş olsun. Məsələn: memarlıq, kino, teatr, musiqi, ifaçılıq sənəti və s. Dahi lider mədəniyyətin bu sahələrinə həmişə milli təəssübkeşlik və vətənpərvərlik mövqeyindən yanaşmışdır. Dahi liderin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi həmin dövrlər:

- Sovet dövründə: 1969-1983
- Milli müstəqillik dövründə: 1993-2003

Heydər Əliyev təkcə ictimai-siyasi xadim deyil, həmçinin ədəbiyyatın və mədəniyyətin bütün sahələrini duyan və bunlara qiymət verən yaradıcı bir şəxsiyyət idi. H.Əliyev Azərbaycan ədəbiyyatının və mədəniyyətinin keçdiyi çoxəsrlik tarixi dərinlən bilirdi. Ona görə də mütəxəssis səviyyədə ədəbiyyat və incəsənət sahələrinin qarşılıqlı təhlilini etməyi ustalıqla bacarırdı. Onun ədəbiyyat və mədəniyyətimizin müxtəlif sahələri ilə bağlı verdiyi təhlillər mütəxəssisləri heyran qoyurdu. Heydər Əliyev Azərbaycan ədəbiyyatını dünyaya tanıtmaq üçün əlindən gələni əsirgəməirdi. Belə ki:

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

- Molla Pənah Vəqifin, Hüseyn Cavidin məqbərəsini inşa etdirmişdir.
- İ.Nəsiminin, C.Cabbarlının heykəllərini ucaltırmışdır.
- Şəhidlərin Xatirə kompleksi və bir sıra digər monumental sənət əsərləri yaradılmışdır.
- “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illik yubileyinin YUNESKO-nun qəbul etdiyi qərar əsasında keçirilməsinə nail olmuşdu (2000-ci il, 11 martda).
- H.Əliyev 1981-ci il 6 oktyabrda dahi şair Nizami Gəncəvinin 840 illik, 1991-ci ildə isə isə 850 illik yubiley tədbirlərinin təşkilatçısı və rəhbəri olmuşdur.
- H.Əliyevin təşəbbüsü ilə M.Füzulinin 500 illik yubileyi 1994-cü ildə Moskvada keçirildi... Heydər Əliyevin mədəni həyatımıza verdiyi dəyərən yüksək göstəriciləri:
- “İstiqlal” və “Şöhrət” ordenləri.
- “Tərəqqi” medalı.
- Fəxri adlar: Xalq yazıçısı, Xalq artisti, Xalq rəssamı, Əməkdar artist, Əməkdar rəssam, Əməkdar Memar, Əməkdar İncəsənət xadimi, Əməkdar Mədəniyyət işçisi və s.

H.Əliyev türkçülüüyü, azərbaycançılığı, islami dəyərləri, dünyəviliyi milli-ideoloji məsuliyyət səviyyəsinə yüksəltdi. V Qurultaydan başlayaraq H.Əliyev Azərbaycan yazıçılarının bütün qurultaylarında iştirak etmişdir. Dahi lider H.Əliyev yaradıcı şəxslərin fikrinə həmişə hörmətlə yanaşır, məruzələrini, elmi mülahizələrini sevrək dinləyər və xüsusi qiymət verərdi. Heydər Əliyev hətta milli təfəkkürlü yaradıcı şəxsiyyətləri dissident təzyiqlərə məruz qalmalarına imkan verməmiş və onları qorumağı bacarmışdır.

H.Əliyev söz, bədii sənət işini “fədakarlıq” adlandırırdı: “Ədəbiyyat, mədəniyyət isə həmişə fədakarlıqdan doğan bir anlayışdır. Ədəbiyyatı, mədəniyyəti, bədii əsərləri, yüksək incəsənət əsərlərini yaradan insanlar həmişə fədakar olurlar. Onlar fitri istedadı ilə bərabər fədakar olmasa, böyük sənətkar ola bilməzlər” (5, s.113).

Heydər Əliyevin Azərbaycan ədəbiyyatına verdiyi töhfələrdən ən böyüyü tərcümə ədəbiyyatının inkişafını təmin etmək idi. H.Əliyev dünya ədəbiyyatının qarşısında duran əsas vəzifəni tərcümə işinin çiyində olduğunu xüsusilə vurğulayırdı. Həmçinin ulu öndər xalqların ədəbiyyatlarının yaxınlaşmasında dil ilə yanaşı tərcümə faktorunun böyük rol oynaması faktının üzərində xüsusilə dayanırdı. Belə ki, yazıçılarımızın əsərləri Moskva və Leninqrad nəşriyyatları tərəfindən böyük tirajla çap olunurdu.

Tərcümə məsələsi mərkəzləşmiş qaydada Sovet dönməində Moskvadan idarə edilirdi. Bu tərcümə işi də H.Əliyevin təşəbbüsü ilə həyata keçirilirdi. Klassiklərin, müasir yazıçıların əsərləri H.Əliyevin gücü ilə rus və Avropa xalqlarının dillərinə tərcümə olunurdu. Bu proses, H.Əliyevin Moskvada, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin müavini vəzifəsində işlədiyi müddətdə daha da sürətlə həyata keçirildi. Çünki o vaxtlar SSRİ poliqlafiya sistemi H.Əliyevə tabe idi.

Qeyd edək ki çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatında ümummilli liderimiz Heydər Əliyevə xeyli sayda bədii əsərlər də ithaf edilmişdir. Və bu əsərlərdə H.Əliyev Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının real tarixi şəxsiyyətləri arasında əzəmətli obrazlardan biri kimi xarakterizə edilirdi. Bu əsərlərə nəzər saldıqda biz H.Əliyev obrazı fonunda tarixi gerçəkliyin işıqlandırılmasının şahidi oluruq. Həmçinin bu əsərlərdə H.Əliyevlə Azərbaycan xalqının əl-ələ verib vətəni təhlükədən xilas etmə mübarizələri tərənnüm edilmişdir. Məsələn: Abdulla Qurbaninin “Millətin oyaq gecəsi” poeması, Fəridə Ləmanın “Onu zaman seçib” poeması, Ramiz Məmmədzaadənin “Zirvə” poeması və s.

H.Əliyev Azərbaycan Yazıçılarının V Qurultayında Azərbaycan yazıçılarına yeni bir status vermişdi: “Azərbaycan ziyalılarının qabaqcıl dəstəsi”. Heydər Əliyev deyirdi ki, heç bir xalq başqa xalqların nailiyyətlərindən istifadə etmədən inkişaf edə bilməz. Heydər Əliyev yaradıcılığına bələd olmadığı yazıçı və şairin adını dilinə gətirməzdi. Hətta müasiri olduğu dövrünün yazıçı və şairlərin əksəriyyəti ilə şəxsən tanış idi.

Heydər Əliyev və mədəniyyət siyasəti

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Afad Qurbanov, Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsilinin inkişafı, Bakı, Gənclik, 1997
2. Buludxan Xəlilov, Heydər Əliyev və mədəni irsimiz, Pedaqoji Universitetin xəbərləri, Bakı: ADPU, 24 aprel 2003, № 3
3. Buludxan Xəlilov, Heydər Əliyev və azərbaycanşünaslıq, Pedaqoji Universitetin xəbərləri, Bakı: ADPU, 10 may 2004-cü il, № 2
4. Buludxan Xəlilov, Azərbaycan dili: dünən və bu gün, Bakı, 2004
5. Tərlan Novruzov, Heydər Əliyev və ədəbiyyat məsələləri, Bakı, 2007

Ulduz Kahramanova

HEYDAR ALIYEV AND AZERBAIJAN LITERATURE

Summary: The loyalty and love of every genius leader to his people stem from his love and affection for the history, literature, and language of the people he belongs to. One of these phenomenal personalities is Heydar Aliyev, a great leader who holds an honourable place in the history of the Azerbaijani people and literature. This genius had an exceptional impact on the development of Azerbaijani people and literature. Thus, he prepared and implemented the "master development plan" of Azerbaijani culture and literature. During the years when Heydar Aliyev led Azerbaijan, there was no such field of culture that he did not express his wise attitude to that field. For example architecture, cinema, theatre, music, performing arts, etc. The genius leader always approached these areas of culture from the standpoint of national fanaticism and patriotism.

Key words: Heydar Aliyev, literature, Azerbaijani literature, literature of the Soviet period, literature of the independence period